

درگاه

۱ خزيران ۳۳۷

نومرو : ۴

برنجی سنه : برنجی جلد

لسانيات

(تورك) كلمه سنك مناي

شرق اسلام منابع تاريخي سنده تورك اسنى ايلك دفعه حضرت « يافت » ك اوغلنك آدى اولارق كوريبوروز . بوتون اسلام منبعلرى بو يك اسكى زمانلرده تورك اسمنده برذاتك موجوديتندن بحث ايديبور . « جام جم آيين » دهده « بلجاس » خانك اصل آدينك « تورك » اولديني يازيلدير . شرق تاريخچيلرينك قبل التاريخ زمانلرده تورك نامنده برذاتك موجوديتندن بحث ايتملرني بر روايت طرزنده اياضاح ايتك ايجاب ايدر . بناء عليه بو روايتك دوغريليني ده اثبات ايتك هنوز غير قابل اولديندن قبول ايتكده دوغري اولاماز . ساده بو كي روايتلردن توركلك يك اسكى بر قوم اولديني اورتابه چتماز ايسه ده ذاقا تورك تاريخيله اشتغال ايدنلر بو جهتي تسليمده تردد ايتزلر .

« هلي شيرنوئي » نك بيله ذكر ايتديكي يافته « ابوالترك » دهديكنه باقيلير ايسه « دهغيني » نك « هونلر تاريخي عموميسي » نه قدر كچن بو معلومات تورك اسمك بورادن نشأت ايتديكني كوسترهبيلير ايسه ده تورك نامنده كي بر ذاتك موجوديتي اثبات اولولمايجه بو جهتك قبول ده وارد خاطر اولايه چني يك طيبي در . بونك ايجين شو معلوماتي هنوز بر روايت اولارق تلي ايتك لازم كليور .

چين تاريخلردن « هونلوخ » نو دولتك انقراضندن سوكرات تشكلى ايدن « تو-كيو » اسمي آلتنده بر قوم موجود اولديني اوكره نيوروز . تو-كيولر ك بزه براققلري آبدلر وسائر معلوماتله تورك اولديني تحقق ايتشدور . بوقومك تورك اولديني شهبه قالمايه چي درجه ده محققيت دائره سنه كبرنجيه « تو-كيو » كلمه سنك « تورك » اسمنه بكمز مسمي شايان دقت اولمش اولمازي ؟ . اصلا تورك اولان بر قومك آدينه قومشو بر دولتك « تو-كيو » ديمه سي شايان تدقيق بر مسئله اولاق لازم كليور . نجيب عاصم بك ائندي بو جهتي شوصورله اثبات ايديبورلر : « چين لساننده در » حرف اولديني جهته الفاظ اجنبيه لك لسانلر نه انتقالنده بو حرفك يابسبتون حذف ويا ديكر بر حرف الله ابدالي عادت اولديندن تورك كلمه سنك « تو-كيو » شكلني آلمسي بوندن ناشيدور . « تورك » تاريخيله اشتغال ايدن بر چوق مستشرقلر كده تو-كيو كلمه سنك « تورك » اسملندن بوزولديني قبول ايتدكارنجي ده سويلر ايسه ك مسئله ده زياده توضح ايتمش اولور .

« تو-كيو » آدينك « تورك » اولديني تحقق ايتدكدن سوكره تاريخده ايلك دفعه بو قومك اسمني تورك نامي آلتنده كودمش اولوبوروز . تاريخك قيد ايتديكي تورك نامنده كي لك اسكى قوم چينيليرك « تو-كيو » ديدكلري بو حكومت اولوبور .

ماضييره خاطره لر

كوكل آريلنجيه سوكيليردن
قلبه او خياك چيقيدي يردن
شفاسز كدرلر صيزار نهايت ...

*

نهايت ، لك ياقين املار كده
زهرلي روز كارلر ايمر يرده ؛
كيدنه له برابر كيدور سعادت .

*

قيريلش برقله سوك قالان يولداش
كيزلجه دوكون بيش اون داملا ياش ،
برده ، ياد ايديلن خاطره لر در .

*

چونكه هر سوچك سوكي كدرده ؛
سعادت ، صباحه قارشى كوكلرده
دوغان برييلديزك عمري قاداردور ...

نجم العربية خليل

عاشق چلبى ، بو بيتله برابر نجاتنيك قيرنده
شو قلمه نكده محكوك اولديني سويله بور :

ديوانكي نجاتي اكرچه قرالدهك
اومر سمن كه نامه املاك آخ اوله
الامركه خيبر دعادن اونوتيه
آكليجق اولنلري آنلر كه صاغ اوله .

نجاتنيك نسل ، دنبيله بيلير كه وفاتيله كنديسنده
يتمش اولدى . چونكه ، « اوغللاري اولشدر اما
هيچ برى عمردن بهره مند اولامشدر . بر قيزي
وار ايمش . آني ام الولد زاده عبدالعزير چلبى كه
علوم عربيده بديع البديل وفوق ادبيه ده عديم
المديل ايدى . اماميه فتواستندن قاعد ايدوب فوت
اولشدر . بحسب الترتيب مذكور اولور . اول زمانده
يكي ملازم بولنوب اول قزن آكا ورمشدر . ائدن
دخى اولاد وجود بولامشدر . »

۱۸ مائس : ۱۳۳۷

محمد خالد

عاشق چلبى تذكره سنك افاده سي ، نجاتنيك ،
احتضارنده برده نعت سويله ديكني اينا ايديبور :
« وحين احتضارنده ديدكي بو نعتدر كه واقعه سنده
رسول الامي كوروب آخر نظمك بنم اشعارم اولسون
ديو اشارت بيورد قلزنده ديمشدر . مطلعي بودر :

شو سوزم اوله مثال كال اهل كال
سلاستنده خجل اوله سلسيل وزلال»

عاشق چلبيك بوقايدم كي افاده سي او قودقندن
سوكرات ، نجاتي ، سوك دمنده غزلي ، بوقسه نعتي
سويله دي ، ياخود بر غزل ، برده نعتي سويله دي ؛
بوني تعيين ايتك مشكلشدر . اساساً عاشق چلبيدن
بشقه راوي سي بولندينه نظر آ نجاتنيك ، سوك دقيقه سنده
غزل ، ياخود نعت سويله ديكنه ودوستلر نه اونكله
وداع ايلديكنه متداثر روايت تدقيقه محتاجدر . مع مانبه ،
بوراده نجاتنيك وفاتنه عائد موجود بوتون تفصيلاتي
نقل ايتك ايتسه ديكر جهته بولر ك اوزرنده شيمد يك
فضله توقف ايتك لزوم كورمه دك .

نجاتنيك قيزي ، شيبخ وفا تره سندن آشافي ،
اون قيسانه كيدن يوك اوزرنده ، اسكى بهلوانلر
تكيه سي جوارنده و خانه سي اتصالنده ايمش . [۱]
سهي بك ديوروكه ، « مزارى شيبخ وفا تكيه سي
قيرنده در . مرقدني فقير بنا ايتدم وموته بوقفردن
تاريخ صادر اولديك ذكر اولنور . تاريخ فوت نجاتي :

نقل نجاتي خانه تاريخ اولمغن

تاريخي سهي ديدى « كندى نجاتي هاي »
عاشق چلبى ، سهي بكك ، نجاتنيك وفاتنه
سويله ديكي بو تاريخي « اما نجاتنيك صنم سي ديكله
مروف شاكردي بو تاريخي قلب بعض حروفله
« كندك نجاتي آه » شكلنه قويمشدر « ديور . صنميك
تاريخي حاوي نظم شودر :

سن اي نجاتي معرفت نظم ونثرله
اولمش ايكن ديار سخن اميره پادشاه
زي القعدنه بك بكمي بشنجي كوني تمام
جمه كيه سي ياسو نمازنده طوتدي راه
ناكاه ايتندي صنم بيچاره رحلتك
تاريخ ديدى مونكه كندك نجاتي آه .

سهي بك ، مزارنيك لوحه سنه كندى سويله ديكي
تاريخ ايله ، نجاتنيك شعرلردن بو بيتي كوفي خطله
يازدورمشدر :

بر سنكدل فراقنه اولن نجاتنيك
باله صرصر ايله يابسز مزارنجي

[*] تذكره سهي ، صيفه : ۱۴۲ — تاريخ ادبيات
عجانيه ، فائق رشاد بك ، صيفه : ۱۸۹

معماری

استانبولك اعماري واسي اثرلى محافظه

دنيابوركه مليت ، عادات ، دين آثارايه تبارز ايدر . معماری ده واركاندن برني تشكيلى اتمكده در . في الحقيقه معماريده كوريله چك ملي طرز ، بزه او ملكك بكن حياستى ، احتياجائى ، ذوقى ، درجه تريتى ويدايمورلكده كى مرتبة قدرت ونگامائى كوستره چك بكانه مثالدر .

تاريخ منبرلى ايجريسته ده لك مهم مخدرات ، معماری آثاردر . بز او اثرلردن مثلا مصريلرى ، روماليلرى ، اسكى يوناليلرى ، فنيكليلرى حق هيتيلرى كشف ايديوب مطالعه ايده بيلورز .

تورك ملتلك ماضيده كى يوكسك وبارلاق مدنى اثرلرني بوكونكي عالم مدنيت ارايه واشهاد ايدن ينه معماريسيدر .

بو مدنيتي تتبع ايدن عالم تورك معماريسنك انجيليكى ، بديي آهنگى ، يوكسك وابداعكار برزكر مستاعكارانه تشيلى ايلش اولمى جهتلردن قيمت وخصوصيتي هر زمان ايجون بر حس تقدير ايله تشددن وارسه قالا ، ائنده در .

هرملك كندى آثار مليه و تاريخيه واعتادات قوميه سسته قارشو اولان حرمت و صبر و طيراني برر و طيره طبعيه تاقى ايلك اقتضا ايدر . بزده شهبه سز اسلافزدن بزه انتقال ايدن اثرلره قارشو عين حس حرمت و صبر و طيرانيه متحسس و كلكه چك نسلاره بو آثار مليه و تاريخيه سزى صيات و توديع و طيفه سيله مكاف بولمقدوز .

بوكون تاريخي و معماری اثرلرمندن بر طاشك بيله اكسيامسته راضى اولمامقده كى اهميت - سياست تبارز ايدن مسئله لر مواجه سنده ايضاحدن مستغني در . آتني آثار اسلافي محافظه امل و عزم طيرانيه نفس اولوركن بوراده اجرامى ضرورى بعض خصوصيات نظر اهميتدن دور بولمدر ، ماقلمقده زده الزمدر .

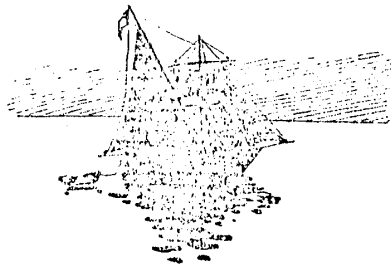
بوكون استانبولك اعماري حقتده سته لردن برل دوام ايديوب طوران بر مسئله وار . برچوق مدققلرمن كندى قناعتريته كوره ، بو خصوصده بيان فك ايتديلر و ايديبورلر . حال بو كه استانبولك اعماري ده لك حال حاضر احتياج ريشه و مدنيت كوره كنش جاده لر بولوارلر ، بارلر احداثي ، طيق عموميه استقامتلرنيك تعديل و تبديلي ايجاب ايتدريكمكده در . بويه بر ضرورت مواجه سنده باشدن باشه آثار تاريخيه ايله محاط بر بلده ده لاعلى التعيين بوكي تشييك ايجرامى يا عقامته و يا خود تعديلاته تابع قالدق احتياجات عصر يه كافي بر اعمار بلده ميدانه كيريله يه چكي طبعيدر . اورته ده ايكي متضاد اجتهد نقطه سى وار : برى شافله آثار ، ديكرى اعمار بلده .. بوناردن هيچ بر زمان برني فدا ايله ديكرى اختيار ايلك قابل دكلدر . حال حاضري ده ادامه غير قابلد .

افراد بش بوز قدردى . بولرك قوندقلى داغ بر مفكر شكانده بولونيوردى . يعنى «تاقيه» طرزنده ايدى . بناء عليه بوداغه نسته (توكو = تاقيه) نامي آلديلر . شو فرضيه آوروپاي بر عالم طرفدن اورتايه آتيايمشدر . بو ذات تاقيه كلسنك توركدره بك مستعمل اولديني سويليه رك «بوكله شهبه سز توركده در .» كله ديور . هر مجده بويه «طاقه» املايله تصادف ايديبورز . لكن لك معتبر هر مجه قاموسلردن «فيروز آبادى» مسائير بعض مهم عريجه لغتلده بوكله تصادف ايدمديكركى «لهم عثماني» صاحبي «وفيق» باشاده بوكله توركه كله لر مياننده ذكر ايديبور . بناء عليه بويوك بر احتمال ايله بوكله ك عريجه خليفه لر زماننده اذخال ابدلديكني ادعا ايدم بيليرز . بوكله ك بوكون تورك اساني شعله لنده و حودا و اسوده مدعاضى تقويه اتمش اولور . توركرك بولنديقلى داغلرك ، نهرلك آتني طاقيندقلى نه ده تاريخمده بك چوق تصادف ايدمدر .

بوكله (terk : ترك) طرزنده اوقونور ايسه «دميرغفر» معناسته كير . تورك كلسى كرك «تاقيه» دن وركله «ترك» كلسندن مشتق اولسون هر انكيسى ده عيني معناه كليورك اوده سرب ش كلسنى افاده ايديبور . بناء عليه بويوك بر احتمال ايله توركرك سرب شه مشابه اولان (كن-شان : آلتون داغ) لك برتريه سنك اسنى طاقيندقلى ادعا ايدم بيليرز . ذاتا توركدره داغ ، نهر وسايره كى اسملى طاقينك اكثر واقع اولديني نجيب عاصم بك ائندى ده سويليورلر .

مسيح نامو

اعبراطوريسى : «آلتاي داغى اسكيدن كن-شان تسميه اولوردى .» ديور . آلتاي داغى توصيف ايدن بر ائرده شو سطرلرى يازيبور : «آلتاي آتني» Altaï-alin مركب بر كله در . برنجي بارچه س مغولجه در . آلتون معناسته كير . ديكرى مانچو اسانده مستعمل اولوب برداغى ارايه ايدر . اسكيدن بسلسله چينجه ده «كن-شان» تسميه اولونيوردى كه عيني معناده در .

عجا بو تورك قومي بو اسمى ناصيل ونه طرزده طاقينمشدر ؟ . بو سؤاله هنوز قطعي رجاوب و بريله من ايسده بوئي حل ايدم بيلمكه چاليشق ايجين توكوركرك يعنى توركرك منشائى تدقيق اتمك ايجاب ايدر .

توركرك منشائيه دائر چين تاريخي شو صورته بعض روايتلر ذكر ايديبورلر : «توكوركرك» هونغ-نولرك بر جزئي اولوب اسمى (آسنا : A-ssu-na) در . بونلر نوزاد بر عثريت وجوده كتر مشكل كن اون ياشنده بر چوجوق مستقنا اولق اوزره هم حوادر حكمدار طرفدن بوكون نسلارى اجماع ايدلى . عسكرلر بوجو حوكم معصوملنى كوره لك اولديرك ايستميدر . لكن ايراني كسرك بطاقتده كى چنلر اورته سته ايتديلر . برديش قورت بوئي بسلى . اوغلان بو بويوكي وقت بو قورته لرلدى . قورت ؛ كه قالى . بونلر عمو ايدن قرال چو حوكمك دها ياشاديني دو بويجه تكرار اولديرسلى ايجين آداملر كوندردى . بونلر چو حوكمك ياشنده بر قورت كورنجه اوني ده اولديرك ايستميدر . قورت «قاوجانغ» قرالانك شمالنده بولنان بر داغه قاجدى (يعنى اويغورلر ملكسته) بوداغه واسم بر مغاره واردي . ايجنده صيق چنلرله اورتولاش دوز براراضى بولونيوردى . قورت ؛ بوراده دوغورارق دنيايه اون اركان اولاد كتردى . بونلر سن بلوغه واصل اولنجه خارجدن قادنلرله تاهل ايتديلر . متعاقبا هر برى غائله اسمى اولان «آسنا : قورت» نامى آلدلر . بونلر اوغللارى و احفادى چو غلهرق بوزلرجه غائله تشكيلى ايتديلر . سوكره مغاره دن چيقارق «جو-جن» لره تابع اولديلر و «كن-شان» داغك شمالنده اوطوره رق «جو-جن» لر ايجين دمير آلاتى اعمالنه باشلاديلر .

چين تاريخلرنيك توركرك منشائيه دائر يازديني روايت بولدن عيساردر . كرك بو روايتدن وركر ديكر آثارك و برديكي معاوماندن آكلابورز كه توركرك ، چينيلرك هونغ-نو ديدكاري بر تورك دواتنك بقاياسندن ميدانه چيقمشدر .

بوافسانه به دائر نجيب عاصم بك ائندى لك عثماني تاريخنه مدخل اثرلرند (ص : 32) «رومانك مبدأ تاسنده كى قورد حكايه معاومه سى بيله هر اصله بالتحريف آره لره انتقال ايتشدر .» ديه لرني بك طبعي اولارق قبول ايدم بيلير . بوافسانه لك بر آرز روما افسانه سيله مشابهى وار ايسده رومانك مشهور افسانه سى بو توركرك آره سته انتقال ايتشدر ديكده هيچ دوغرى اولماز .

بو يكي تشكيلى ايدن كوچوك تورك حكومتى قوردقلى تشكيلاتى ميلادك برنجي عصرنده يعنى هونغ-نو دولتك انقراضندن سوكره «كن-شان : Kin-cha» داغك شمالنده تاسيس ايتديلر . [1] اجموع [1] بوكن-شان داغك توركجه ادى «آلتون داغ» در كه بوكون «آلتاي» ناميله طانييور . چينجه سى ده توركجه دك كلك عينا ترجمه سيدر . بويوك چين جغرافياي